

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

**„Кривична дела и казне у широј редакцији зборника
„Руска правда““**

М А С Т Е Р Р А Д

Ментор

Проф. др Драган Николић

Студент

Александар Величковић

М 042/18 – О

Ниш, 2020. године

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
1. Два методолошка приступа	4
2. Кривично дело	5
2.1. Врсте кривичних дела	6
2.1.1. Убиство	6
2.1.1.1. Посебне категорије кривичног дела убиство	7
2.1.2. Телесне повреде и увреде	10
2.1.3 Крађа	12
3. Доказна средства	15
4. Казне	16
ЗАКЉУЧАК	21
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	24

УВОД

На основу мишљења већег броја правних историчара, шира редакција Руске правде, позната и под именом Проширена или Шира правда, као законски зборник настала је у првој четвртини XII века, а заснована је на тексту уже редакције Правде, законодавству Владимира Мономаха и других кијевских кнежева с краја XI и из XII века. Међутим, ни око једног од ових ставова не постоји научни консензус.

„Шира редакција Правде“, која је састављена пре 1113. године има други назив „Суд Јарослава Владимировича. Руски закон“ (чл. 1-52) и „Устав Владимира Мономаха“ (чл. 53-121). У овим правним документима ушли су зборници чланова, који су били спремни, у периоду управљања Владимира Мономаха, за судије. У неколико старих извора ти зборници се срећу под називима „Мерило праведно“ и „Кормилар“. Такви називи су проузроковани њиховом одредницом: да помогну праведним управљањем суда и да буду мерило кажњавања за извршене злочине.

У стварању извора кодификације закона у периоду управљања Владимира Мономаха и његових синова посужиле су норме обичајног права, раније законодавство Јарослава Мудрог и судска пракса тог времена.

Ново законодавство говори о развијенијем систему права у поређењу са својим претходницима. Уводи се појам правне привилегије једног имања испред другог. Такве привилегије имају правни термин – „правна привилегија“. До тада су сви слободни становници Русије имали иста права и подједнаку одговорност.

Сви досадашњи покушаји да се поједине одредбе Шире правде групишу према претпостављеном времену њиховог настанка и уобличавања не делују убедљиво, сем, наравно, ауторима који се у такве незахвалне покушаје упуштају.

У изворима се нигде не помиње када су и где поједине норме Правде уобличене. Њихово датирање могуће је само посредно, путем хипотетичног везивања за неке конкретне историјске догађаје или путем слободније интерпретације разноврсних наговештаја и индиција садржаних у историјским изворима. Овакви методолошки

поступци су, такорећи неприметно, одводили многе истраживаче на пут поједностављеног посматрања сложене историјске стварности. У појединим етапама истраживачког поступка или се занемаривала интеракција друштвених, економских, политичких и правних феномена или су се, нехотице, фаворизовале оне чињенице о којима се изричито говори у писаним изворима, на рачун оних других, о којима се извори не изјашњавају или говоре неупоредиво мање.

Једна, нешто другачија историографска традиција везана за Ширу правду, остала је такође без убедљиве аргументације и скоро је сасвим напуштена у савременој науци правне историје. Реч је о оној врсти приступа Широј правди који у њеном првом делу (чл. 152) види засебан законик, а у потоњим одредбама неку врсту његових допуна. И овде се показало да временско лоцирање настанка појединих мањих или већих делова Правде, зависно од истраживача, прераста најпре у претходно, а затим и у пресудно питање.

Истраживачи Руске правде уопште су, нарочито током педесетих и шездесетих година XX века, улагали велике напоре да би доказали када су, односно у време владавине кога кнеза су, доношене поједине норме или читави делови Правде. По С. Јушкову, део Шире правде од члана 53. па све до краја текста, чини засебан законски акт, тзв. Устав Владимира II Мономаха. Б. Греков, пак, наводећи сопствене аргументе доказује да Устав Владимира II Мономаха чини само члан 53. Шире Правде, а "можда" и оно о чему се говори у члановима 54. и 55.

Насупрот њима, Л. Черепнин се упушта у још смелију конструкцију и покушава да докаже порекло скоро свих чланова Шире правде. Првих четрдесет шест чланова је – вели – текст кодекса вероватно усвојеног на кнежевском Сабору у Љубечу 1097. године¹. Чланови 47-52. законодавно су дело кнеза Свјатополка Изјаславича, заштитника зеленаша и банкара. Устав Владимира II Мономаха садржан је у члановима 53-66, који су уобличени после гушења народног устанка 1113. године. Према мишљењу Черепина, чланови 67-73. и 75-85. јесу одредбе Устава черњиговског кнеза Всеволода Ољговича (1138-1146) који је регулисао друштвене односе на феудалним поседима (вотчинама),

¹Черепнин Л. В, Обществено-политически етношения в Древней Руси и Русская Правда, в књигъ Древне русское государство и его международное значение, Москва 1938., на више места

ослањајући се на "доменијални Устав" Свјатослава Јарославича из 1072. године. За Всеволода Ољговича Черепин везује и групу правних норми Шире правде о наслеђивању (чл. 90-95. и 98-106), сматрајући да оне заправо чине засебан Устав о наслеђивању. Последњи део Шире правде, који се односи на холопе (чл. 110-121), посматра као резултат законодавне делатности владимирског великог кнеза Всеволода III Јурјевича подстакнуте побуну у којој је убијен његов брат Андреј Богољубски 1174-75. године.²

Не постоји сагласност ни о томе где је Шира правда коначно уобличена као заокружени законски зборник. М. Тихомиров и Л. Черепнин сматрају да је састављена у Новгороду, те да је њено формалноправно уобличавање тесно повезано са побуну из 1209. године. И док Тихомиров³ доказује да је Шира правда настала током владавине кнеза Мстислава Мстиславича (1210-1215) у граду Новгороду, Черепнин заступа тезу да њу у ствари чине уставни ранијих кнежева "подарени" Новгородцима од стране великог кнеза Всеволода III Јурјевича (1176-1212) после њиховог учешћа у борбама против Рјазања. Ова хипотеза, међутим, тешко опстаје у судару са тзв. Новгородским првим летописом по којем и војевање против Рјазања и давање Новгородцима "свих слобода и устава" претходи Устанку који је – по мишљењу неких истраживача – плануо управо услед незадовољства због нарушавања Правде. Овакве индикације из Летописа подстичу хипотезе у којима се као време доношења Шире правде означава доба знатно пре 1209. године. Хипотезу да је Шира правда настала у Кијеву, те да је у новгородске законске списе доспела преко североисточних руских области, заступа С. Јушков.⁴ Са таквим његовим ставом полемисе Тихомиров (1953. године), наводећи као противаргумент и чињеницу да се текст Шире правде не среће у крмчијама које нису пореклом из Новгорода.[131] Иако ово, само по себи, ништа изричито не доказује, вели Тихомиров, довољно је да макар оправда постојање хипотезе о новгородском пореклу Шире правде.⁵

²Черепнин Л. В, поменуто дело, на више места

³Тихомиров М. Н, Посobie для изучения Русской Правды, Москва 1953., на више места

⁴Юшков С. В, Русская Правда - происхождение, источники, еезначение, Москва 1950., на више места

⁵Тихомиров М. Н, Древнерусскиегорода, Москва 1946.

Други аутори упозоравају да руске крмчије, као зборници претежно црквеног права нису, по правилу, садржале и световне правне норме. Појављивање Правде у саставу једне крмчије управо у Новгороду године 1282, може се довести у везу и са особеним уређењем Новгородске републике, у којој је архиепископ добио фактичко право да учествује у суђењу и световних, лаичких ствари, што у другим древноруским земљама није припадало цркви.

1. Два методолошка приступа

Оволико мноштво разноврсних и често директно противуречних научно заснованих хипотеза и понуђених одговора, заиста може деловати обесхрабрујуће на нове нараштаје правних историчара. Иако се ни око једног питања везаног за Руску правду није постигла сагласност, ипак су се, прећутно, искристалисале најмање две поуке од великог методолошког значаја за будуће истраживаче. Једна је да више нема простора за изношење нових претпоставки о времену и месту настанка Шире правде, будући да је у томе достигнут онај максимум који је објективно могућ, с обзиром на укупно расположиве историјске изворе. Друга хипотеза такође садржи методолошки битан закључак, а то је да накнадно приклањање овој или оној групи већ солидно етаблираних хипотеза постаје скоро ирелевантно с аспекта неког потенцијалног научног доприноса решавању спорних питања "спољашње" историје Руске правде.

Превелика загледаност у поједина питања за која се, после вишедеценијских истраживања, ипак показало да услед недостатка извора морају остати без коначног одговора, умало није довела до тога да из фокуса измакне неколико истраживачких линија: Правда као целовит правни споменик, дубљи смисао њених одредби, њихови стварни (материјални) извори, реконструкција њиховог односа према ранијем руском праву и према осталим сегментима тада важећег правног система. Прави изузетак, у позитивном смислу, јесте по обиму невелика, али по уложеном истраживачком напору велика студија М. Свердлова "Од Закона руског до Руске правде" из 1988. године.

Једна од могућих последица досадашњих претежно парцијалних приступа Руској правди јесте и зачуђујуће мали број покушаја тематске систематизације њених одредби, упркос општеприхваћеној пракси коришћења систематизације као помоћне технике незамењиве код правноисторијских сагледавања свих обимнијих законских споменика. На страницама које следе биће учињен управо тај напор, уз сав ризик који у науци носи сваки пионирски подухват.

У истраживањима за потребе овог рада коришћен је превод Руске Правде и нумерације чланова професора Правног факултета у Нишу др Драгана Николића, објављен у његовој монографији Древноруско словенско право, Београд 2000.

2.Кривично дело

О преступима које на просторима древне Русије државна власт кажњава већ у IX и X веку говоре летописи, уговори са Византијом, али и арапски извори о Словенима. То су углавном крађе, убиства, туче. Сама кажњива дела још увек се не означавају неким општим терминима. Летописи кажњиве радње именују као злодела.

У литератури је уобичајено да се први покушај одређивања кривичног дела на један општи начин везује управо за Руску правду. Њен најчешћи назив за кривично дело јесте "обида", израз који познаје и српско средњовековно право.[207] Главни обележје преступног понашања у најстаријем периоду, заправо и јесте сама његова кажњивост (или, обрнуто казано – нека људска радња је кривично дело онда када је за њу прописана казна). Кажњива је повреда норми кнежевског законодавства, обичаја и религиозно-моралних установа.

Може се претпоставити да је у најстаријем периоду древне Русије, у сеоским општинама кажњавање бивало најчешће по обичајном праву, али конкретни историјски извори о томе, наравно, нису доспели до нашег времена.

2.1.Врсте кривичних дела

Руска правда познаје само две врсте кривичних дела, против личности (убиство, телесне повреде, увреда, туча) и против имовине (разбојништво, крађа, повреда међа, незаконито коришћење туђе имовине). Законодавац је штитио појединце којима је заштита државне власти била утолико потребнија уколико је, током времена, све више долазило до њиховог издвајања из ширих, традиционалних заједница живота својствених првобитном уређењу.

Дела против државе у Руској правди се не помињу. Прилично су нејасни обриси чак и кривичних дела против појединих чланова кнежевске управе на његовом двору и земљишним поседима. Овај ниво древноруског кривичног права, још увек не досеже до апстрактног схватања државе и њених интереса, па се штета причињена кнезу изједначава се са штетом држави. Зато се дела против кнежевских интереса и третирају као веома тешка. Кривична дела којима ће се овај рад посебно посветити и детаљније их образложити су убиство, телесне повреде и увреде и крађа.

2.1.1.Убиство

О кривичном делу убиства говори се већ у Уговору са Византијом из 911. године.⁶ Онај ко је некога уби, мора "умрети на лицу места". Реч је, очигледно, о легализованој крвној освети. Тек уколико би виновник успео да се сакрије, на сцену је ступала имовинска одговорност. Имућнијима је, у својству откупа, узиман део њихове имовине. Оне убице којима не би имало шта да се узме, родбина убијеног прогонила је све док крвна освета не би била реализована. У најстаријем делу Правде такође је предвиђена крвна освета сродника. Тек ако нема осветника, плаћа се вира од 40 гривни. У овој одредби првог члана Правде Јарослава, код плаћања за убиство још увек нема примеса социјалног диференцирања ни кривца ни жртве, али је очигледно да се убиство третира као најопасније кривично дело. У Правди синова Јарослава, за убиство појединих личности

⁶Опширније о томе видети : D. Nikolić Dva najstarija međunarodn augovora u istoriji slovenskog prava, Zbornik radova Pravnog fakultetaUniverziteta u Nišu. – Niš : Pravni fakultet, 2019. – Br. 83 (2019), 1-18.

из виших друштвених сфера, већ је предвиђена двострука висина вире. И ту се допушта убиство лопова на лицу места, али је овај вид реакције већ ограничен тиме да се онај, ко је ухваћен и свезан, не сме убити, већ се води на кнежевски двор ради суђења.

Откуп за убиство постојао је у руском праву веома дуго. У широј редакцији Правде, помињу се откупи (крвнине) за убиство људи различитог друштвеног статуса, од највиших кнежевих функционера огњишчањина, па до обичног роба, холопа.[209] Убиство жене кажњавано је "истим судом" као и убиство мушкарца. По једном читању текста Правде, тек ако је жена на неки начин изазвала, скривила сопствено убиство, плаћала се половина вире. Како се поступало са женама убицама, из Правде се не може сазнати. Ништа се не говори ни о покушају убиства кнеза и најкрупнијих феудалаца. У свим овим случајевима реч је о обичним убиствима, која су се по правилу догађала током свађе или туче, али Руска правда познаје и опаснија кривична дела, осим убиства, каква су, на пример, разбојништво и убиство при разбојништву.

Под разбојништвом се у Правди подразумева умишљајно и сурово наношење штете личности и њеној имовини. Зато они који су извршили разбојничко убиство, нису плаћали виру као код обичног убиства, већ су предавани кнезу на милост и немилост, што је означавано особеним изразом "поток и разграбление". Општине су дужне да проналазе разбојнике, или да плаћају високе новчане износе уколико их не траже или не пронађу.

2.1.1.1. Посебне категорије кривичног дела убиство

- Одговорност за убиство на територији општине

Одговорност општине за убиство које се догодило на њеној територији, чини прву тематску целину Шире правде (чл. 38). Додуше, законодавац овде користи израз "верв" који задаје велике проблеме истраживачима – и онима који тврде да је реч о општини као територијалној, суседској заједници, и онима који овај термин објашњавају као ширу породицу, заједницу крвних сродника. Ван ове тематске целине, израз "верв" употребљен је, иначе, још само у члановима 19. и 70. Шире правде.

Упоредним анализама Руске правде, Пољичког статута и обичајног права Пољске сакупљеног у тзв. Правној књизи Елблага, Б. Греков⁷ је веома аргументовано доказао да "верв" у Руској правди значи исто што и "мир" – општина. Ово становиште заступају и приређивачи издања Руске правде из 1984. године.

Изразом "кнежев муж" сада су замењена ранија таксативна набрајања чланова државне и кнежевске доменијалне управе, чиме је важење правне норме, садржане у члану 3., проширено и на просторе ван кнежевих домена. Може се чак рећи да уместо локалног, доменијалног карактера, норма којом се санкционише убиство "кнежевог мужа", поприма општеруски карактер. Ово је, свакако, могло бити резултат нараслих друштвених противуречности између сељаштва и управљачког дела владајућег слоја.

На упадљивији начин него у Краткој правди истакнута је разлика у висини вире и то 80 гривни⁸ за убиство "кнежевог мужа", а 40 за "обичног човека", што је дужна да плати општина (верв), уколико не тражи убицу или га прикрива.

Остале одредбе ове групе уређују односе државе, општине и кривца који је њен члан, а у погледу рокова уплате вире и начина учешћа у њој осталих чланова општине, зависно од околности под којима је извршено убиство. Уочава се и једна новина у односу на члан 19. Кратке правде: општина колективно плаћа "дикају виру" (одн. туђу) за убиство на гозби или у свађи само уколико је кривац онај њен члан који иначе учествује у прикупљању вире, док је члан 19. Кратке правде предвиђао случајеве када убица уопште не може да рачуна на солидарност своје општине. Очигледна је, дакле, намера законодавца да се појача колективна одговорност општине за убиство кнежевих (државних) званичника на њеној територији.

Нови институт је и "головничество" из члана 5, који се под тим називом не појављује у другим изворима. Реч је, највероватније, о накнади, обештећењу које породици убијеног плаћа лично убица, независно од његовог удела у солидарном плаћању

⁷Б.Д.Греков Избранные труды, том I и том II, Москва 1957-1959, на више места

⁸новчана јединица гривна, пре 12.века вредела је 409 грама сребра, током 12.века 204,5 грама сребра, а крајем 12.века око 102грама сребра. Новчана јединица куна у 11.веку је представљала вредност једног крзна куне златице, одн. око 2 грама сребра

општинске вире. Висина накнаде у самом законском тексту није одређена, што је дало повода да се у литератури претпоставља да је износила или половину вире, или да је једнака висини вире.

Обавеза општине да колективно плати виру није постојала онда када је убиство извршено "в разбоје", одн. у тучи без повода, без свађе. Штавише, ова се врста убиства сматрала као особито тешко кривично дело, па је ту није прописана вира, већ знатно тежа казна позната као "поток и разграбленије". За кривца, она је по свој прилици значила изгнанство из дотадашње друштвене заједнице; његова жена и деца највероватније су претварани у холопе, имовина му је потпуно конфискована, вероватно, у форми опште пљачке, грабежа.

Још у једном случају општина нема обавезу да плаћа виру за свог члана, а то је онда када убица уопште не учествује у тој врсти солидарне одговорности општине за своје чланове. Ова одредба члана 8. Шире правде показује да је процес друштвеног раслојавања већ био створио појединце који су били економски довољно јаки да нису морали да рачунају на евентуалну солидарност општинске заједнице, па самим тим нису ни улагали у фонд за "дикују виру" своје општине. На пример, поуздано се зна да трговци у Новгороду у XII и почетком XIII века нису учествовали у солидарном прикупљању новца за општинску виру.

-Убиство људи везаних за кнежев или бојарски посед

Новчане казне за убиство појединих припадника друштвених група везаних државном функцијом, занимањем или статусом за кнежевски или бојарски посед (чл. 11-17), заједничко су обележје друге тематске целине Шире правде. У зависности од процене значаја службе која се обавља или од оновременог вредновања друштвеног ранга убијеног висина казне варира од 80 до 5 гривни.

Највиша је казна за убиство тиуна огњишног и тиуна коњушног, а најнижа за убиство рјадовича кнежевог или бојарског, смерда, холопа и робиње. Између најнижих и највиших казни налазе се оне од 12 гривни за убиство сеоског и ратарског тиуна,

занатлије, васпитача и дадиље, и оне од 40 гривни за убиство кнежевог отрока,[139] коњушара или куvara.

Када се ова група норми упореди са одговарајућим члановима Кратке правде (19, 22-27), уочава се да су у Широј правди нови само чланови 11. и 15. Појављивање садржаја члана једанаестог може се тумачити као последица развоја руског писаног права у којем је много више него раније дошла до изражаја намера законодавца о јачој заштити људи под кнежевом влашћу.

Сличан закључак намеће се и поводом члана 15. Шире правде, којим се убиство занатлија кажњава са 12 гривни. Да је реч о зависној категорији становништва јасно је већ на први поглед, пошто се за убиство обичног слободног човека (људина) плаћала вира од 40 гривни. Са друге стране посматрано, казна је скоро два и по пута већа од накнаде прописане за убиство обичног холопа (5 гривни), што указује на значај холопа-занатлија у натуралној привреди ранофеудалне Русије.

Најзад, може се приметити да чл. 12. Шире правде на изванредан начин сажима чланове 19, 22. и 23. Кратке правде, док чланови 13, 14, 16. и 17. Шире редакције понављају, уз мале редакцијске измене, чланове 24-27. Кратке правде.

2.1.2. Телесне повреде и увреде

Наношење повреда појединим деловима тела, ударац мотком, чување браде, претња оружјем и увреде, кажњавају се новчано. Мада су новчане казне диференциране у зависности од врсте повреде, Правда ипак нема јасно схватање о степену повреде или угрожавања, па се зато може више говорити о принципу казуистичности – набрајају се случајеви повреде телесног и моралног интегритета, те прописују конкретне казне за сваку од њих, али без покушаја уопштавања.

У црквеним уставима руских кнежева, број објеката заштићених од кривичног угрожавања, знатно је већи. Тамо је прописано кажњавање силовања, многоженства, инцеста, супружанског неверства, увреде жене. За блуд свекра са снајом, или двојице

браће са једном женом, запређено је казном од чак сто гривни, што је у ондашњим условима представљало огромно богатство. Осим новчаних казни, које преовлађују, у овим уставима прописиване су и тзв. епитимије (лишавање причешћа или присуства литургији). Уз поједине одредбе везивао се и додатак "казниће кнез". Шта су конкретно значиле те речи, немогуће је одредити. Изгледа да се у тим случајевима извршење казне препуштало световним органима.

Разноврсним телесним повредама и увредама посвећена је четврта тематска целина Шире правде (чл. 23-31). Она је логичан наставак, а уједно и завршетак претходних одредби Правде, које се непосредно или посредно баве кривичним делом убиства. Сва решења унутар ове целине, са изузетком чланова 26. и 30, пореклом су из кратке Редакције Правде, али ниједно није дословно унето у Ширу правду. Упоредним читањем подударних одредби шире и кратке Редакције лако се уочава обим и карактер редакторских измена и допуна, те их овде нећемо ближе наводити. Много је важније питање порекла оних двају решења која немају своје узоре у краткој Редакцији.

Садржај члана 26, по којем онај ко на ударац узврати ударцем мача "није за то крив", у литератури је тумачен различито. По једнима, овде је реч о некажњивој одбрани од увреде, по другима – о приватној освети, односно самопомоћи. Неки аутори у њему виде модификовану рефлексiju права на тренутну одмазду какву налазимо у члановима 2. и 3. кратке Правде.

Порекло одредбеиз члана 26. М. Свердлов⁹ доводи у везу са најстаријим, неписаним руским правом, које је увређеном пружало могућност да тренутно узврати. На основу помињања мача, он закључује и о друштвеном статусу увређеног коме овај члан пружа специфичну заштиту. То су, вели, људи из виших слојева, кнежеви дружиници или чланови кнежевог управног и судског апарата. И порекло члана 30, који говори о сличној повреди, Свердлов везује за много старије руско неписано право.

⁹Свердлов М. Б, От Закона Русского к Русской Правде, Москва 1988.

У односу на адекватан текст кратке Редакције, члан 27. Шире руске правде одражава објективан напредак законодавне технике. Тај напредак може се запазити и у члану 29. где се на један квалитативно виши начин обједињују одредбе из чл. 2. и 30. Кратке правде. При томе се кнежев двор изричито именује као место где се суди и пресуђује. Штавише, у овом члану налазимо још једну суштинску новину, а то је наговештај да се води рачуна о субјективним моментима кривичног дела ("ако је сам започео свађу"), што не срећемо у одговарајућим одредбама Кратке правде.

За разлику од члана 10. Кратке редакције који "гурање" третира као увреду, њему одговарајући члан 31. Шире правде, ову радњу квалификује као телесну повреду, убрајајући је заједно са ударцима по образу и ударцима дрвеном мотком. Код ових кривичних дела, странци су изгубили ранију привилегију да не морају доводити сведоке (по Краткој правди, било је довољно да положи заклетву). Чиме су се законодавци водили приликом уноса ове измене, може се, наравно, само нагађати. У сваком случају, код трагања за одговором треба имати у виду и поприличан временски размак између настанка Кратке и Шире редакције. Тај период протеклог времена свакако је довео до још већег утапања странаца стално настањених на руској земљи (нарочито Варјага) у основну масу словенског, одн. руског староседелачког становништва. Овај процес неминовно је водио и ка изједначавању у правима и обавезама припадника истог друштвеног статуса, а различитог етничког порекла.

2.1.3. Крађа

Међу одредбама шесте тематске целине Шире правде (чл. 40-46), која се иначе бави разноврсним крађама и кажњавањем њихових извршилаца, у основи су само два члана (44. и 46) суштински новитети који одсликавају квалитативан напредак у односу на претходно законодавство. Све остале одредбе ове групе ослањају се на текст Кратке правде, али је приметно настојање редактора да то преузимање обаве на знатно вишем правнотехничком нивоу, уз избегавање понављања, сувишног набрајања и уз отклањање неких нејасноћа из Кратке правде. У већем броју одредби уочава се и настојање да се изгради начело једнаке одговорности извршилаца и саучесника.

Више него било чему другоме, Правда посвећује пажњу крађи. Подробно се прописује колику казну има да плати крадљивац коња, краве, гуске, сена, холопа итд. Законодавац настоји да ништа не пропусти, па су, на пример, у тај попис укључени и голубови, ловачки пси, пчелињаци и мноштво других објеката угрожавања. Општи принцип је да ономе ко је претрпео штету, крадљивац треба да материјални губитак надокнади у потпуности и зато он плаћа вредност украденог, а уз то још и новчану казну. Сталешки принцип код заштите имовине јавља се ретко. У широј редакцији Правде, онај који украде коња као основну радну и транспортну снагу пољопривредног газдинства, кажњава се најстрожом казном такозваним потоком и разграбленијем. Сви други видови напада на туђу имовину као што су повреда међа, спаљивање пчелињака, неовлашћено коришћење туђег коња и оштећење туђих ствари, кажњавани су новчаним казнама, највише до 12 гривни.

Према степену друштвене опасности, јасно су разграничена кривична дела крађе стоке на пољу од оне извршене обијањем затворених простора; за прву је прописана казна од 60 куна, за другу чак троструко већа (чл. 41. и 42). У члану 43, као нови објект кривичноправне заштите појављује се "жито у јами".

Прави новитет у односу на Кратку правду, а вероватно и у односу на целокупно дотадашње руско право, срећемо најпре у члану 44. Овде се оштећеном дозвољава да узме натраг оно што му је украдено, а крадљивац је дужан да му за сваку годину коришћења украденог исплати накнаду од пола гривне, одн. 25 куна. Пошто украдени објект није конкретизован, изгледа да је ова одредба имала (или претендовала да има) универзалан карактер. Први део се, вероватно, односи на сваког покраденог, а други, што се подразумева, само на онога чија је украдена ствар коришћена најмање годину дана.

На други новитет наилазимо у последњем члану ове тематске целине. Уколико холопи који припадају кнежевима, бојарима или манастирима изврше крађу, не плаћају ("пошто нису слободни") прописане новчане казне "продаже", већ њихови господари обештећују покраденог сумом двоструко већом од вредности украденог. Општи смисао ове одредбе веома је значајан јер се посредно тиче свих оних норми Шире правде које говоре о крађама и казнама – све прописане казне за различите крађе, дакле, важе само за

лично слободне извршиоце. Посматран са друге стране, чл. 46. садржи и један податак од значаја за општу историју древне Русије: у време настанка Шире редакције, несумњиво су већ била изграђена три основна вида феудалног земљопоседа – кнежевски, бојарски и манастирски.

* * *

У знатно каснијем зборнику руског средњевековног права града Пскова, познатог под називом "Псковска Судна Грамота" с краја 15.века, (даље скраћено ПСГ) законодавац такође полази од претпоставке да кривичној одговорности подлеже онај ко је извршио дело предвиђено у њеним одредбама. Не помиње се социјални статус преступника, пошто се полази од начела да за своје поступке одговарају сви, уколико су слободни. Холопи се, као извршиоци или жртве кривичних дела, уопште не помињу. У литератури је изношено мишљење да су, у том случају, важиле норме Руске правде – холоп није одговоран субјект кривичног дела, а његово убиство повлачи само новчану накнаду штете његовом власнику. Појам виности у Грамоти није много напредовао у поређењу са Правдом. Одговорност саучесника суштински се разликује. Неки аутори сматрају да су у Пскову саучесници пропорционално плаћали новчане казне, а не свако од њих целокупну суму, како је предвиђено у Руској правди. Имовинска кривична дела у Грамоти су нешто детаљније одређена. Постоје две врсте разбојништва за које су прописане смртне казне. За паљевину је, такође, запређено смртном казном. Обична крађа, када је двапут извршена од стране истог лица, кажњава се новчано, али трећи пут – смртном казном. Куповина украдених ствари није кажњива, уколико би купац, путем сведока доказао да је те ствари заиста купио. Разбојништво и пљачка се, још увек, не разликују. За обе је прописана новчана казна, али се, по ширем разумевању смисла законског текста, под пљачком (грабежом) подразумева јавно и насилно одузимање имовине, док разбојништво (разбој) укључује и напад на личност. Кривична дела против личности дефинисана су у Грамоти на принципима из Руске правде и суштински се, у том погледу, од ње не разликују. Новчано се кажњава наношење телесних повреда, чупање браде, увреда, напад на судска службена лица. Ипак, број ових кривичних дела знатно је мањи него у Правди.¹⁰ Детаљније се говори о убиству, али се не издвајају сталешки и сроднички моменти. Рекло би се да ово

¹⁰Алексеев. Г. Ю. „Псковская Судная Грамота и ее время, Москва 1980

последње можда сведочи о слабијем утицају хришћанског схватања да је убиство родитеља особито тежак злочин. Грамота не садржи ни класни критеријум код одређивања казне за убиство припадника различитих сталежа. Мада нема доказа у изворима, оправдано се може посумњати да су напади на личност или имовину знаменитих бојара или државника третирани као обична кривична дела.

3. Доказна средства

Трећа тематска целина Шире правде (чл. 18-22) прописује доказна средства којима се може отклонити плаћање вире или казне за крађу, у условима када оптужени није ухваћен на делу, нити постоје сведоци. Нови институти који се овде појављују јесу поклепна вира, правдање усијаним гвожђем и правдање водом. Поклепна вира не означава неку посебну врсту вире, већ кривично дело лажне оптужбе за убиство, изнете без потребних рационалних доказа, као што су хватање на лицу места или изјаве сведока. За ослобађање од овакве оптужбе, по члану 18. Шире правде, потребно је привести седморицу саклетвеника.

Саклетвеници (послухи) нису исто што и сведоци, пошто је очито реч о убиству које се догодило без сведока. Од саклетвеника се не очекује да, попут сведока, изнесу своја сазнања о догађају, већ да само потврде добро владање оклеветаног, његову репутацију у средини у којој живи, те да подрже, појачају заклетву оклеветаног да није извршио убиство за које се терети. Ако је оклеветани странац, довољна су два саклетвеника. Овај изузетак учињен је свакако због претпоставке да странци немају у суседству толико блиских пријатеља и сродника, колико их имају припадници староседелачког становништва. Ширим тумачењем одредбе из члана 19, да општина нема обавезу да плаћа виру за убијеног на њеној територији уколико га нико не познаје, може се закључити да се поклепна вира не може односити на непознато убијено лице.

Правдање усијаним гвожђем, које је као доказно средство познато и код других словенских народа, налаже се оптуженом за убиство, уколико не постоје рационални докази, а он не може да обезбеди саклетвенике. Ништа ближе се, у тексту члана 21, не

говори о самој техници извођења ове ордалије, будући да је ово имагинарно доказно средство било сасвим добро познато савременицима. Оптужени ће се правдати "железом" не само у поменутом случају, већ и код оптужбе за крађу вредности изнад пола гривне злата. О усијаном гвожђу као доказном средству, у једном другачијем контексту, говоре и чланови 85-87. Шире правде.

Правдање водом, такође познато у кривичном праву других словенских народа, јесте друго имагинарно доказно средство на које наилазимо унутар треће тематске целине Шире правде. Налаже се, услед недостатка других доказа, осумњиченом за крађу вредности од две до четрдесет гривни куна. Ни правдање водом, као општепознати доказни поступак, није у члану 22. детаљније описан. У пракси, онај који почне да тоне, сматран је за невиног, а који лебди на површини воде – за кривог.

4.Казне

У Руској правди апсолутно доминирају новчане казне, мада се са доста основа може претпоставити да је у пракси казнени систем био разноврснији. Утврђен релативно брзо након примања хришћанства, овај правни зборник, будући да осликава државно законодавство, раскидао је са морално-обичајним установама паганства, али су се нове, хришћанске вредности учвршћивале постепено. У таквим условима, јединствени критеријум интереса различитих појединаца могао је бити само новчани еквивалент причињене штете, односно повреде, што је нормативно остварено преко система новчаних казни. Уосталом, древноруско и старословенско казно право, уопште, у поређењу са суседним, византијским правом, било је у том периоду заиста благо.

Важну улогу имало је и то што су сурови видови кажњавања противуречили тадашњој законодавној визији и поимању хришћанске доктрине човекољубља, те због тога нису ни ушли у Руску правду. Из истих разлога, Руска правда је изразито световни законик, док су кривична дела против цркве и хришћанства, као и казне за њих, препуштени црквеном праву, кнежевским црквеним уставима и црквеним судовима.

У најстаријој прошлости древне Русије убиство члана рода обавезивало је сроднике да га освете, а освета на лицу места помиње се и у уговорима Русије са Византијом. Већ у X веку појављују се ограничења везана за крвну освету и њено постепено замењивање откупом. То се јасно уочава у најстаријој Правди, где је право на крвну освету признато само најужем кругу блиских сродника.

Примање хришћанства припремило је терен за потпуно укидање крвне освете. Будући да се сада убиство сматра за тежак грех, једино је држава, а не више појединац, могла да на себе преузме бремене кажњавања. Са гледишта цркве и хришћанства, и сама крвна освета је, не само грех (као повреда шесте Божје заповести "не убиј"), већ и кривично дело, ништа мање од убиства које се освећује.

Правда Јарослава код крвне освете већ оставља алтернативу – освета или новчана накнада, вира. У литератури су подељена мишљења око тренутка реализације крвне освете. Једни је сматрају за вансудску установу, други као установу којој претходи судска одлука, одн. дозвола да се освета изврши. Скоро ништа није познато о крвној освети између представника различитих сталежа, али је прилично заступљено мишљење да је њена замена новцем, откупом, логично и природно више одговарала имовински јачим слојевима становништва и бојарима. Иначе, бојари се у Руској правди изричито не помињу као извршиоци крвне освете.

"Поток и разграбление" јесте једна особита казна која је у широј редакцији Руске правде прописана у три случаја, за крађу коња, паљевину куће и гумна, те за тешко разбојништво. Тачно одређивање садржаја овог вида кажњавања није могуће, пошто ниједан опис конкретног начина извршења није доспео до нашег времена. Вероватно је ова казна пореклом још из најдавније старине. Претпоставља се да су кривца протеривали из његове општине, заједно са женом и децом, а његову имовину разграбљивали, конфисковали његови суседи.[214] Живећи у окружењу дивље природе, далеко од сродника, изгнаник из родовске заједнице је, на тај начин, био сурово препуштан милости и немилости непријатељске средине. У време Руске правде, овај вид кажњавања попримио је унеколико другачији садржај – имовина је вероватно конфискована у корист кнеза као накнада штете и казна уједно, а сам преступник је, вероватно, превођен у статус холопа.

Смртну казну Руска правда не познаје. Сведочанства о примени смртне казне у древној Русији, међутим, постоје у историјским изворима из IX и X века. Арапски летописци забележили су да су на тим просторима лопови и разбојници лишавани живота вешањем. Та иста сведочанства говоре да је већ тада постојала алтернатива смртној казни – преступника су могли да изгнају у погранична, удаљена подручја. Негде током X века, смртна казна као да потпуно уступа место новчаној.

Кнез Владимир I је, после примања хришћанства 988.године, по савету грчких епископа, негде у последњој деценији X века, увео смртну казну за убиство, али ју је убрзо и укинуо. Ово се помиње само на једном месту и то у Повести древних времена. "Живљаше Владимир у страху Божјем и умножише се разбојници, и рекоше епископи Владимиру: ето умножише се разбојници, зашто их не кажњаваш смрћу? Он пак рече њима: бојим се греха. Они му опет рекоше: постављен си од Бога да кажњаваш зле, а добрима милост да чиниш; пристоји ти се, да кажњаваш разбојнике смрћу, али испитавши. Онда Владимир укине глобе и почне да разбојнике кажњава смрћу. И опет рекоше епископи и старци: много има ратова; ако буду глобе, нека иду на оружје и на коње. И рече Владимир: нека буде тако. И живљаше Владимир према уређењу очеву и дедову."¹¹ Рационални мотиви којима се руководио кнез Владимир I могли су бити садржани и у чињеници да је новчана казна за убиство, вира, била међу основним приходима кнеза који су претежно ишли на одржавање војске. Уосталом, то се види и из самих речи летописца.

Када је, дакле, доношењем Руске правде систем новчаних казни потпуно преовладао, смртна казна је остала као прерогатив ванредних овлашћења кнежевске власти. Самим тим, њено непостојање у законодавној регулативи, највероватније је доводило до необуздане строгости приликом кажњавања учинилаца кривичних дела од стране појединих кнежева. Познато је, на пример, да је на прелазу из XII у XIII век галички кнез Роман непокорне бојаре живе закопавао у земљу и черечио са суровом егземплярношћу. Наравно, може се претпоставити да се смртна казна за обичне кривце, ипак, од доношења Руске правде дуго није примењивала на просторима древноруске државе.

¹¹Опширније“Повесть Временных Лет“, Санкт – Петербург 2007, стр. 185-192

Продажа је најзаступљенији вид новчане казне, а уједно и казна која сведочи да је кривац, коме је она изречена, припадник слоја слободног становништва. Робови и холопи нису кажњавани продажом, зато што, по речима Правде, "нису слободни". Правда прописује новчану казну и за уништење или оштећење туђе ствари, али није сигурно када реч "урок" у тексту означава новчану казну у правом смислу речи, а када накнаду штете власнику.

Вира се плаћала за убиство слободног човека. У Правди Јарослава једнака је за све убијене – 40 гривни сребра. У Правди синова Јарослава, за припаднике вишег слоја, она је двострука. За убиство роба и холопа не плаћа се вира, већ само накнада њихове цене. Вире су, за оно време, изузетно високи износи, па је вероватно мало ко могао да их плати сопственим средствима. Зато постоји институт "дикаја вира". То су уплате чланова општине којима се, у случају потребе, подмирује откуп за убиство извршено од стране члана конкретне општине, или када кривац није пронађен. Самим тим, они који нису уплаћивали у општински фонд за дикају виру нису ни могли да рачунају на солидарност своје заједнице. Убица је, и онда када је плаћена дикаја вира, према члану 5. Шире правде, давао породици убијеног још и головничество, чију висину Правда не прописује, препуштајући је, обичајном праву.

О другим видовима кажњавања нема наговештаја. Нарочито не о телесним казнама и лишењу слободе. У древној Русији није било тамница, али није ни постојала свест о дејству лишавања слободе на преступника. Додуше, примењивано је затварање у подруму лица на високим положајима, али то није имало својство кривичне санкције, већ просте физичке изолације ограниченог трајања, која се, углавном окончавала наступањем одређеног догађаја.

Осим дикаје вире, Руска Правда помиње такозвану поклепну виру, коју је плаћао онај на кога се сумњало да је починио убиство или кога су ухватили у убиству сведока, али који није био ухваћен за време самог почињења убиства. Закон је у таквом случају прописивао да суд, и судски докази препознају сведоке, а ако их нема, онда се приступало испитивању гвожђем. Да би се у потпуности доказао почињени злочин, према закону било је потребно 7 сведока, ако је тужилац Рус, а ако је странац, онда је било довољно 2

сведока. Руска Правда је допуштала оптужбу за убиство и покретање поступка само у том случају када је пронађен леш. Ако се не може препознати убијени, у том случају ни поступак, ни суд се не активирају. То показује да се у 12. Веку кривично право примењивало само тада када је вођен кривични поступак.

* * *

У другом периоду древноруске државе казни систем Руске правде наставио је да важи, да би, тек крајем XIV века био допуњен смртном казном. У том интервалу, систем кажњавања развија се под утицајем хришћанских погледа и практичних државних потреба. С једне стране појачава се кривичноправна заштита сталежа феудалаца, а са друге, субјект кривичног дела се све више посматра кроз постојање несталешког поретка.

Псковска судна грамота познаје само две кривичне казне – смртну и новчану. Смртна казна предвиђена је за крађу из цркве, за коњокрадице, потпаљиваче и извршиоца крађе у двоструком поврату. Начин погубљења се не помиње. У стварности, кривци осуђени на смрт су спаљивани или вешани. За крађу, телесне повреде и увреде, наплаћивана је новчана казна.

Новчана казна у висини једне рубље, такође је називана откупом. Да ли је убици изрицана још нека казна, из самог текста Псковске судне грамоте не може се видети. Са друге стране, у њој нема ни помена о вири. Како, међутим, Псковска судна грамота нимало није била благонаклона према извршиоцима кривичних дела, кажњавајући смртном казном чак и обичног лопова у двоструком поврату, може се претпоставити да је и за убиство била прописана смртна казна, али да тај део Грамоте није био преписан можда грешком преписивача овог јединог преписа који нам је познат. Уосталом, многи истраживачи и иначе сматрају да је текст Грамоте био знатно обимнији од онога који се сачувао у препису нађеном у Одеси 1843. Године.¹²

¹² Алексеев. Г. Ю. поменуто дело, Москва 1980

ЗАКЉУЧАК

Руска Правда 12. века представља посебан законодавни зборник у коме је из Јарослављеве Правде и Правде синова Јарослава позајмљен само први члан, а сви остали чланови су засновани на новим почецима. Руску Правду 12. века можемо поделити на четири поглавља: у првом се говори о злочинима против живота, у другом о клевети, у трећем о нарушавању права имовине, у четвртом су узаконења о зајму. Она је превасходно регулисала кривично право, а из грађанског права постоји само поглавље о зајму¹³.

Правда 12. века почиње првим чланом Јарослављеве Правде и Правде Јарославича, који су укинули освету за убиство и који су заменили кунама¹⁴. Правда 12. века развија правне појмове, излаже узаконења о казнама, детаљно објашњавајући да је то дикаја вира, под којом се подразумевају:

- а) казна за убиство, извршено када није био ухваћен убица, или када заједница не жели да га изда;
- б) казна за убиство, учињено у свађи;
- в) казна за убиство, учињено на народним прославама јавно, а не скривено.

Препознатљива карактеристика дикаје вире састојала се у томе да њу није плаћао сам убица, већ читава заједница којој је припадао убица. Притом заједница је то плаћала не истовремено, него у току неколико година. Али „главарину“, тј. плату рођацима за главу убијеног убица је плаћао сам. Из приложеног очигледно је да је у 12. веку постојао правни појам о урачунљивости. Заједница је сматрала да није умишљајно убиство у таквом случају. Заједница није плаћала за оног ко је убио другог без свађе, без разлога са стране убијеног, са злом замисли да га опљачка. Такав убица се сматра разбојником и за њега заједница није плаћала казну.

¹³ Л. А. Стешенко, Т.М. Шамба, История государства и права России, Москва 2010, стр.101-103

¹⁴ "Куна" била монетарно-новчана јединица у древној Русији. Роб је свог господара водио од купца до купца, јер је за куповину роба свако од њих давао новац.

У савременој руској правноисторијској литератури постоји хипотеза да се вира плаћала кнезу, док су сродници убијеног обештећивани износом који се звао „главарина“ и који је био једнак висини вире. Сама реч „вира“ први пут се у руској правној историји помиње у летописима под годином 996.¹⁵

Оно што је најпре уочљиво у кривичноправним одредбама шире редакције правног зборника „Руска правда“ је то да постоје само две врсте кривичних дела и то против личности и против имовине. Следећа упечатљива карактеристика је та да је шира редакција зборника „Руска правда“ укинула крвну освету, која је била легитимна по одредбама кратке редакције зборника „Руска правда“, а да притом није уводила смртну казну. Другим речима, шира редакција зборника „Руска правда“ не познаје смртну казну. Посебна пажња приликом израде овог рада посвећена је кажњавању кривичног дела убиства које је за мање од једног века, од кратке до шире редакције зборника „Руска правда“ претрпело највеће промене, од смртне до новчане казне.

Предмет овог рада је најпре, продубљена анализа кривичног права у широј редакцији зборника „Руска правда“, а нарочито у домену основних кривичних дела. Посебно је посматрана група кривичних дела убиства, телесних повреда, увреда и крађе. Уз ову анализу посматрају се казне за ова кривична дела. Такође, предмет анализе су и доказна средства. Коришћењем упоредно-правне методе, конкретна решења из шире редакције зборника „Руска правда“ довођена су у везу са сличним кривично-правним институтима правних система других словенских народа. Рад је допринос историји древноруског права записаног од IX до XII века, које је садржало очигледне трагове обичајног неписаног руског права, примењиваног у претходним вековима.

Циљ рада је покушај разграничења најстаријих, старијих и новијих правних норми садржаних у широј редакцији зборника „Руска правда“. Значај рада је допринос историји словенског права уопште, нарочито историји неписаног права које оставило своје битне трагове у првим писаним словенским правним споменицима.

Историја словенског права већ два века је област која интересује не само правне историчаре словенских земаља, већ и ширу научну заједницу Европе и Америке. Уз рано

¹⁵ М. А. Исаев, Толковий словарь древнерусских юридических терминов, Москва 2001, стр.26

германско право које је настајало на просторима западне и југо-западне Европе, писано словенско право из најстаријег периода практично је једино записано обичајно право настајало током ранијих векова и пре постанка словенске писмености.

Историја најстаријег писаног руског права значајна је за реконструисање не само правних обичаја источних Словена, већ и за словенски свет ондашње Европе. Услед сличних друштвених, економских и политичких услова у којима се развијало родовско-племенско уређење словенског света, историја најстаријег писаног руског права у извесном смислу представља кључ за боље разумевање најстаријег словенског права и западних и јужних Словена. Ова чињеница представља довољан разлог да и наша правно-историјска наука својим истраживањима древног руског права потражи и евентуално нађе одговоре на питања како је изгледало и обичајно право јужних Словена пре настанка најстаријих писаних споменика на нашим просторима.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Д. Николић, Древноруско словенско право, Београд 2000.
2. Д. Николић, А. Ђорђевић, Законски текстови старог и средњег века, Ниш 2013.
3. Юшков С. В, Русская Правда - происхождение, источники, еезначение, Москва 1950.
4. Свердлов М. Б, От Закона Русского к Русской Правде, Москва 1988.
5. Тихомиров М. Н, Древнерускиегорода, Москва 1946.
6. Тихомиров М. Н, Пособие для изучения Русской Правды, Москва 1953.
7. Черепнин Л. В, Общественно-политическиетношения в Древней Руси и Русская Правда, в књигњ Древнерусское государство и его международное значение, Москва 1938.
8. Л. А. Стешенко, Т.М. Шамба, История государства и права России, Москва 2010.
9. В.В. Моисеев, Н.И. Дорохов, История государства и права России, Москва 2008.
10. РОССИЙСКОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО X-XX ВЕКОВ, т. I, ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО ДРЕВНЕЙ РУСИ, под общей редакцией О. И. Чистякова, Москва 1984.
11. ГРАМОТЫ ВЕЛИКОГО НОВГОРОДА И ПСКОВА, под ред. С. Н. Валка, Москва-Ленинград 1949.

Александар Величковић
студент МАС Правног факултета Универзитета у Нишу (М 042/18 – О)

МАСТЕР РАД

Кривична дела и казне у широј редакцији зборника Руска правда

САЖЕТАК

Историја словенског права већ два века је област која интересује не само правне историчаре словенских земаља, већ и ширу научну заједницу Европе и Америке. Уз рано германско право које је настајало на просторима западне и југо-западне Европе, писано словенско право из најстаријег периода практично је једино записано обичајно право настајало током ранијих векова и пре постанка словенске писмености. Шири редакција Руске правде, позната и под именом Проширена или Шири правда, као законски зборник настала је у првој четвртини XII века, а заснована је на тексту уже редакције Правде, законодавству Владимира Мономаха и других кијевских кнежева с краја XI и из XII века. Међутим, ни око једног од ових ставова не постоји научни консензус. У стварању извора кодификације закона у периоду управљања Владимира Мономаха и његових синова посужиле су норме обичајног права, раније законодавство Јарослава Мудрог и судска пракса тог времена. Руска правда познаје само две врсте кривичних дела, против личности (убиство, телесне повреде, увреда, туча) и против имовине (разбојништво, крађа, повреда међа, незаконито коришћење туђе имовине). Законодавац је штитио појединце којима је заштита државне власти била утолико потребнија уколико је, током времена, све више долазило до њиховог издвајања из ширих, традиционалних заједница живота својствених првобитном уређењу. Предмет овог мастер рада је најпре, продубљена анализа кривичног права у широј редакцији зборника „Руска правда“, а нарочито у домену основних кривичних дела. Посебно је посматрана група кривичних дела убиства, телесних повреда, увреда и крађе. Уз ову анализу посматрају се казне за ова кривична дела. Такође, предмет анализе су и доказна средства. Коришћењем упоредно-правне методе, конкретна решења из шире редакције зборника „Руска правда“ довођена су у везу са сличним кривично-правним институтима правних система других словенских народа. Рад је допринос историји древноруског права записаног од IX до XII века, које је садржало очигледне трагове обичајног неписаног руског права, примењиваног у претходним вековима. Циљ рада је покушај разграничења најстаријих, старијих и новијих правних норми садржаних у широј редакцији зборника „Руска правда“. Значај рада је допринос историји словенског права уопште, нарочито историји неписаног права које оставило своје битне трагове у првим писаним словенским правним споменицима.

Кључне речи: Правни зборник Руска правда, кривично право, убиство, телесна повреда, увреда, крађа, доказна средства

Aleksandar Veličković
student MAS of Faculty of law, University in Niš (M 042/18 – O)

MASTER THESIS

**Criminal acts and punishments in the wider edition of the legal collection of
Ruska pravda**

S U M M A R Y

For two centuries, the history of Slavic law has been an area of interest not only to legal historians of Slavic countries, but also to the wider scientific community of Europe and America. Along with the early Germanic law that originated in Western and South-Western Europe, written Slavic law from the oldest period is practically the only written customary law that emerged during earlier centuries and before the emergence of Slavic literacy. The wider edition of Ruska pravda, also known as Extended or Wider pravda, as a legal collection was created in the first quarter of the 12th century, and is based on the text of the narrow edition of pravda, the legislation of Vladimir Monomakh and other Kiev princes from the end of the 11th and 12th centuries. However, there is no scientific consensus on any of these views. In creating the source of codification of the law during the reign of Vladimir Monomakh and his sons borrowed the rules of common law, the earlier legislation of Yaroslav the Wise and the case law of the time. Ruska pravda knows only two types of criminal offenses, against a person (murder, bodily injury, insult, fight) and against property (robbery, theft, violation of borders, illegal use of someone else's property). The legislator protected individuals who needed the protection of state power to the extent that, over time, they became more and more isolated from the wider, traditional communities of life inherent in the original order. The subject of this master's thesis is, first of all, an in-depth analysis of criminal law in the broader edition of the collection "Ruska pravda", and especially in the domain of basic criminal offenses. The group of criminal acts of murder, bodily injuries, insults and theft was especially observed. Along with this analysis, the penalties for these crimes are observed. Also, the subject of analysis are the means of evidence. Using the comparative-legal method, concrete solutions from the wider edition of the collection "Ruska pravda" were brought in connection with similar criminal-legal institutes of legal systems of other Slavic peoples. Thesis is a contribution to the history of ancient Russian law written from the 9th to the 12th century, which contained obvious traces of the customary unwritten Russian law, applied in previous centuries. The significance of the thesis is its contribution to the history of Slavic law in general, especially the history of unwritten law that left its important traces in the first written Slovenian legal monuments.

Key words: legal collection Ruska pravda, criminal law, murder, bodily injury, insult, theft, evidence

Биографија аутора

Александар Величковић рођен је у Врању дана 24.09.1992.године. Завршио је Основну школу „Вук Караџић“ у Врању 2007.године. Средњу школу - Гимназију „Бора Станковић“ у Врању завршио је 2011.године. Интересовање за правне науке показао је већ у средњошколском периоду, те је уписао Правни факултет у Нишу исте године по завршетку средње школе. Године 2018. дипломирао је на Правном факултету за привреду и правосуђе у Новом Саду са просечном оценом 7,13. Исте године је уписао мастер студије на Правном факултету у Нишу на општем смеру, опредељујући се за ужу историјскоправну област. Носилац је дипломе „Cambrige ESOL University“ из познавања енглеског језика на Кембрицовом нивоу „B2“ за познаваоце енглеског језика ван енглеског говорног подручја. Такође је носилац сертификата младих новинара, додељеног од стране новинара - дописника РТС-а и новине „Блиц“ по завршеном новинарском курсу одржаном на Правном факултету у Нишу у организацији новинарке РТС-а, Драгане Сотировски из Ниша. Велики је љубитељ планинарења, риболова и осталих активности у природи. Од 2018.године до данас члан је Адвокатске коморе у Нишу као адвокатски приправник, а свој приправнички стаж обавља у једној еминентној адвокатској канцеларији у Врању.